

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pōli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrto leta 1 gold., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrto leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani 17. junija 1885.

Obseg: Vpliv krme z ozirom na njeno pripravljajanje. — Ljudski učitelj in sadjarstvo. — Vprašanja in odgovori. — C. k. kmetijska družba kranjska. — 69. odborova seja „Matiče Slovenske“ dne 10. junija. — Zemljepisni in narodopisni obrazi. — Po volitvah za državni zbor. — Kako se je „bore“-krajcarju po svetu godilo. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Vpliv krme z ozirom na njeno pripravljajanje.

Za rejo naše domače živali dá nam narava različna krmila, katera imajo dostikrat take lastnosti, da jih je treba z ozirom na njih redilnost pretvarjevati, bodi-si, da jih napravimo lože užitne, ali pa lože prebavljive. Iz tega vzroka izmislil si je človek sredstva, s katerimi pripravlja krmo za domače živali ravno tako kakor hrano za-se. Različna pripravljajanja krme zamoremo deliti v tri načine, in sicer:

1. Razkosanje (razrezanje, razdrobljenje),
2. namehčanje, in
3. kemijsko pretvorjenje krmil.

Prva dva načina pretvorujeta krmila le zvonajno, zadnji način pa tudi notranjo sestavo krmila. Ako se tudi z vsemi temi načini redilna vrednost krme različno poviša, je vendar nasledek ta, da je treba manj krme, toraj posebno važno ob času pomanjkanja krme.

V naslednjem hočem pretresavati vsacega posebej teh treh načinov pripravljajanja krme.

Naša žitna in sočivna zrna, slama, seno, korenske rastline itd. so krmila, ki veliko pridobé, ako jih bolj ali manj razdrobimo, razrežemo ali razkosamo; nekatere teh krmil se še celó morajo tako pripraviti. Ako porabimo za krmo turšico, ječmen, grah, fižol itd., ne smemo živini pokladati te krme cele, ker bi jo živina le težko razgrizla in prežvečila ter bi morala iti taka krma od živine ne prebavljena. Posebno se pa cela zrna ne smejo pokladati živalim, ki imajo slabo zobovje ali ki prav hlastno žrejo ali pa živalim, ki sploh zrna slabo prežvekujejo, na pr. goveji živini in prešičem. Znano je od ovsa, ki se med vsemi zrna najlože prežveči, da ga gré vendar nekaj odstotkov neprebavljenega tudi od mladega konja.

Da se toraj taka zguba zapreči, se zrna razdrobijo ali zmeljejo. Z razdrobljenjem se olajša prežvekanje, nepotrebno se pa ne stori.

Krmenje moke pa naredi prežvekanje skoraj nepotrebno; nasledek je pa, da se krma premalo s slino pomeša ter tako precej redilne moči izgubi. Živina, ki je krmena z moko ali otrobi, je na videz rejena, zraven je pa vendar slabotna. Krmenje mletega zrna

priporoča se toraj za živino, ki naj se dobro redi, na pr. molzne krave, ne da bi se kaj moči, na pr. za vprego od nje tirjalo. Zmleta krma se zeló lahko pokvari, moka, ako dlje časa leži, se zgreje in je potem vsaki živali škodljiva. Vsled tega naj se dajo vselej le manjše množine v malin.

Vsa zmleta ali razdrobljena krmila morajo se pred krmenjem dobro z vodo namočiti. Ako jih suhe krmimo, sprimejo se v gobcu ter jih živina težko požira, celó želodec obtežijo, ter so vzrok različnim želodčnim boleznim. Ako se takim krmilom malo vode primeša, je dobro jih skupaj pokrmiti z rezanico ali plevami; ako se pa veliko vode dodá, porabijo se tudi lahko za pijačo.

Rezanje krme je v navadi pri slami, senu in zeleni krmi. Če se poklada, na pr. nezrezana zelena turšica, ki je precej dolzih in debelih štibel, ni le žrenje in prežvekanje težko, ampak velik del krme pade v steljo in gre od tukaj na gnoj. Ako pokladamo krmo, sestavljeno iz različnih krmil, poišče si žival najboljšo, slabšo pa pusti; če je pa vse razrezano in dobro pomešano, povžije žival tudi slabšo z okusno vred. Pri začetku krmenja s zelenimi krmili priporoča se rezati vmes suho krmo, na pr. slamo, seno, ker se na ta način zapreči slabi vpliv, kojega ima v začetku zelena krma.

Gombe in korenske rastline morajo se tudi razkosati, drugače so le slaba krmila; razrezana taka krmila žival lahko prežveka ob enem se dajo pa tudi lahko mešati z družimi krmili.

Krmila, ki so uže po svoji naravi trda, težko prebavljiva in dostikrat celó neužitna, moramo najprvo omeščati, in sicer z namakanjem, poparjenjem ali kuhanjem.

Namakanje je navadno pri sočivji, ki je postalo vsled dolzega ležanja posebno trdo. Krmila se pri namakanji drugače nič ne spremené.

Poparjenje rabi se za suho, trdo slamo, pleve, stročje itd. ter obstoji v tem, da se krma popari z vročo vodo. Učinek je toliko večji, kolikor bolj vroča je bila voda. Poparjeno krmo žival lože jé, prebavjanje se okrajša in slabša krma se na ta način bolje izkoristi. Tako pripravljajanje krme je v navadi le za govejo živino, posebno pri pitanju; nepriporočljivo je za breje krave ali sploh ovce, popolnem nesposobno pa za konje.

Najboljše se pripravi krma s kuhanjem. Največkrat se kuha krompir, ki postane s tem veliko več vredno krmilo. Kuhajo se tudi druge korenske rastline, pleve, rezanica, celó zrna. — Ker je tako pripravljanje krme precej drago, mora se kmetovalec vprašati, predno gre na tako delo, ali se mu pa tudi izplača ali ne. To vse je pa odvisno od krmil, njih cene, od stroškov za delo in kurjavo in slednjič od živine same. Pri konjih in prežvekovalcih, kateri rastlinsko krmo uže tako dobro prebavljajo, je kuhanje največkrat nepotrebno, med tem, ko s kuhanjem krme za prešiče postane krma dosto več vredna.

K kemijskemu pretvorenju krmil prištevamo kalenje in kipenje.

Za kalenje dajo se porabiti vsa zrna, koja imajo v sebi škrob (šterko). Pri kalenju pretvori se škrob v sladkor pa tudi duševe spojine se tako razkrojé, da postanejo lažje prebavljive. Splošno ima kalenje le ta pomen, da naredi lahko prebavljivo in zeló okusno krmo za bolno ali slabotno živino.

Veliko važnejši je kipenje krme. Pri tem ravnanju s krmo porabijo se lahko vsa suha krmila, kakor slama, pleve, rezanica z dodatkom nekaj krompirja, repe, otrobov itd. Vsa ta krmila treba je najprvo drobno razrezati, potem z vodo ali pomijami namočiti in v kaki primerni posodi dobro skupaj stlačiti. Vsa ta zmes se vsled v nje vnetega kipenja kmalu zgreje in zadobi prijeten kislikast duh; tako krmo živali prav rade jedó. Gospodarstvo, ki ima na razpolaganje velike množice slame, zamore jo na ta način najkoristneje porabiti, se ve dá le za govejo živino ali ovce.

Ljudski učitelj in sadjarstvo.

Dokaj zamore pospeševati ljudski učitelj napredek v sadjarstvu in marsikaj storiti, da postane sadjarstvo vir blagostanja. Na Českem, koder iz sadjarstva nima le mali posestnik svojega dobička, ampak kjer tudi veleposestnik ne zametava te stroke kmetijstva, nahaja se skoraj pri vsaki šoli drevesnica. Tej koristni naredbi na Českem, pa tudi na Moravskem, sme se pripisavati vpliv na tamošnje kmečko ljudstvo, da je ono dobilo ljubezen in razum za sadjarstvo.

V Hesenu, na Virtemberskem in deloma na Bavarskem nahaja se tudi skoraj pri vsaki šoli drevesnica, katero učitelj pridno oskrbuje ter tako koristi svoji občini. Posebno je pa vdomačeno sadjarstvo na belgiških in švedskih šolah, za to pa kmetovalec v teh deželah silno spoštuje sadjarstvo.

Kar se dá v posamesnih deželah naše države in v drugih deželah tako lepo izvršiti, to dalo bi se tudi pri nas vpeljati.

Nobena šola na deželi ne smela bi biti brez drevesnice, kajti ona zamore biti ravno tako dober prostor za vzgojo otrok, kot pa učilna soba sama. V srci marsikaterega otroka dá se kal obuditi, ki je pomemben za vse njegovo prihodnjo življenje.

Drevesnica je učitelju najboljše sredstvo, rastečemu mladenču pokazati vrednost sadjarstva, izgojo od semenskega zrna noter do dovršenega drevesa. V drevesni soznani se pridni učenec z cepljenjem, s škodljivimi mrčesi in z družimi koristnimi rečmi, katere se globoko vtisnejo v spomin otroka, da jih nikdar ne pozabi, ampak pozneje na svojo korist in korist družih porabi.

Vprašam, ali bodo otroci, koje je učitelj napeljal k ljubezni in veselju do sadjarstva, poškodovali zlobno drevesa? Mislim, da ne. Spoznanje vrednosti sadnega

drevja, spoštovanje javnih nasadov, postane splošno in ne malo deluje se na ta način proti surovosti naše mladine.

Z drevesnico je učitelj v stanu vpeljati v šolo vspešni poduk o sadjarstvu zlasti, za odrastlo mladino, z eno besedo, učitelj osnuje lahko popolno napredovalno šolo za sadjarstvo.

Ako učitelj vzdržava pri svoji šoli drevesnico, zamore s tem občini še drugo korist nakloniti, kot poduk v sadjarstvu. Ne le, da je iz učiteljeve drevesnice prišlo veliko drevesc v soseskine vrte, ampak marsikateri gospodar, ki je večkrat memo drevesnice moral iti, sklenil je, se pridno sadjarstva poprijeti. Pa še na drugi način zamore učitelj delovati. V primernem času naj gre s svojimi večimi učenci, ki so bili v šolski drevesnici pridni, po posameznih vaških vrtih in naj na tamošnjem drevju izvrši potrebna dela. Jaz omenim od vseh teh del samo eno, to je, precepjenje, da pokažem, kaj se dá s tem v eni soseski doseči. Recimo, da je učitelj s svojimi učenci v kakih desetih vrtih precepil taka drevesa, ki dosedaj niso rodila ali pa le slabo sadje rodila z dobrimi sortami. Čez nekaj let ta drevesa dobro rodijo ter njih lastnikom lep denar donasajo. Nasledek tega je, da sosedje uvidijo korist tacega dela, precepijo tudi svojo slabo drevje in tako pospešijo sadjarstvo celega kraja.

S tacimi deli izvršenimi s pomočjo starejih učencev ne razširja se le, kako oskrbovati drevje, ampak z dobrim izgledom, ki ga dá dobro oskrbovano drevo s tem, da bolje rodi, razširja se umno sadjarstvo v celi občini.

Učitelj naj pa tudi sam spodbuja k pridnemu sajenju sadnega drevja. Ako obiše kak sadni vrt in vidi prazen prostor, naj ne preneha poprej prigovarjati posestniku, dokler mu ne oblubi, drevesa vsaditi.

Ako ima srenja ceste in pota, pašnike in goličave, potem so ti prostori lepa mesta za učiteljevo delovanje in on zamore prostore zasaditi z drevjem, ki enkrat donasa lepo korist občini. Za izvrševanje takih nasaditev dajo se porabiti večji učenci iz nadaljevalnih šol in gotovo bode občina s ponosom gledala na delo, koje je občinska mladež na občno korist izvršila. Take nasaditve čuva in brani cela občina in tudi učitelj zadobi na spoštovanji, ki je tako deluje za občni blagor.

Učiteljeva skrb mora biti, razširjati le take sadne sorte, katere rade veliko rodijo in sicer sadje, koje je dobro za kupčijo, na drugi strani naj pa zopet skrbi, da zadobi v občini se nahajajoče sadje pravo ime. Koliko je pri tem prilike, spoznavati prave sorte ter njih nasaditev priporočevati?

Splošno naj pa učitelji naših ljudskih šol povsod, koder je le mogoče, spodbujajo in svetujejo, da se sadjarstvo povzdigne, ki je vendar tako zeló koristno, posebno za manjšega posestnika. Prvi pogoj je pa: Učitelj mora pokazati na svojem vrtu, da je tudi sam izgleden sadjerejec.

Julius Jablanczy.

Vprašanja in odgovori.

Vprašanje 25. Ravno, ko trte žveplam, prišel sem na trto, ki ima neke rujave mehurčke po sebi kakor bi bila trtna uš. Prosim, razjasnite mi to trtno bolezen; priložene Vam pošljem kos bolne trte. (Fr. D. v Vr.)

Odgovor. Priložena trta napadena je po „trtnem črviču“, nemško: „Rebschildlaus“, latinsko: „Coccus vitis Linné“. Na trtnem lesu dobijo se večkrat, posebno v razpokah ljubadi, kake tri milimetre dolgi mehurčki rujave barve, ki niso družega kot samice gori